

BEŞİNCİ GÜN

22/8/1934 Çarşamba

BİRİNCİ TOPLANMA

Açılma saati : 14

Başkan — Kâzım Paşa Hazretleri

Yazganlar — İsmail Müştak ve Faik Reşit Beyler.

Başkan — Kurultay toplanmıştır Efendim.

Geçen toplantının zaptı okunacaktır.

Zabıt hulâsası

“İkinci Türk Dili Kurultayı 1934 Ağustosunun 21 inci salı günü saat on dörtte Reiscümhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin yüksek huzurlarıyla Dolmabahçe Sarayında dördüncü içtimainı aktetti.

“Kurultay Başkanı Kâzım Paşa Hazretleri celseyi açtı.

“İlk önce üçüncü içtimain zabıt hulâsası okunarak olduğu gibi kabul edildi.

“Kurultay Başkanı ruznamenin (A) işaretli kısmında yalnız iki madde kaldığını; bunlar bittikten sonra bu kısım hakkında beyanatta bulunmak isteyenlere söz verileceğini söyleyerek Üniversite Profesörlerinden Doktor Reşit Rahmeti Beyi tezini izah için kürsiye davet etti. Reşit Rahmeti Bey, Türk milletinin kültürel inkişafında büyük bir rol oynamış olan Uygur Türkçesi devrinin Türk edebiyat ve tarihinde ve Türk dilinin inkişafında oynadığı mühim rolleri izah ve Uygur edebiyatının Türk ruhuna tercüman olarak kendi kuvvetini bütün yabancı mefhumlara karşı himaye ettiğini ve şarkî Türkistanda son yapılan hafriyatın meydana çıkardığı eserler Türk milletinin medeniyet yaratıcılık ve yayıcılık vazifesini nasıl ciddiyet ve muvaffakiyetle başardığının

delilleri olduğunu beyan ederek bundan Türk dilinin Türk milleti kadar yaşlı bir teşekkül bulunduğu neticesine varılabileceğini söyledi.

“Bundan sonra Tahsin Ömer Bey Maya dili hakkındaki tezini izah için kürsiye gelerek Meksikada kullanılan Maya dilinde 120 tane Türkçe kelime bulunduğunu söyledi; bunları ve gene Meksikada konuşulan Nahvati dilinde kullanılıp telâffuz ve mâna itibariyle Türkçeye benzeyen ve kulağımıza yabancı gelmeyen şahıs ve coğrafya isimlerini Türkçedeki karşılıklarıyla okudu ve bu yol üzerinde yaptığı tetkikat bundan 1500 sene evvel Meksikada muntazam bir medeniyet kurmuş olan Toltek milletinin orta Asyadan muhaceret suretiyle oralara gitmiş Tola Türkleri olduğu neticesine vardığını ve bu tetkiklerin derinleştirilmesi son derece ehemmiyetli hakikatleri meydana çıkaracağını söyledi.

“Kurultay Başkanı celseye on dakika ara verdi.

“İkinci celseyi Kurultay Başkanı Kâzım Paşa Hazretleri açtı.

“Kürsiye gelen Üniversite Antropoloji Profesörü Doktor Şevket Aziz Bey, Kurultayın ikinci içtimasında Dr. Saim Ali Beyin dilin biyolojik temellerini izah maksadiyle söylediği sözleri ve bir İngiliz âliminin beşer ırklarının tekâmülü hakkında vaktiyle vermiş olduğu bir konferansı mevzuu bahsederek kültürel antropolojik tetkiklerin dil tetkiklerine nasıl yardımcı olacağını izah etti ve şimdiye kadar bir kültür dili diye anılan Hint-Avrupa dilinin ana ve ata Türk diline benzediğini kaydederek yapılarındaki üstünlüğü kendilerine insanlık tarihinde yeni bir ufuk keşfettiren Orta Asya Türk atalarının aynı zamanda ata Türk kültür dilinin de kurucuları olduğunu söyledi.

“Bundan sonra söz alan Bedros Efendi Ermeni dilinin Türk dili kalıplarına göre yapılmış bir dil olduğuna dair Lozanda bir profesörün söylediği sözleri Kurultaya bildiren Dr. Saim Ali Beyin bu ifadesi bir hakikat olduğunu anlatarak asılları Türkçe olduğu halde her nedense Arapça ve Farsça zannedilen bazı kelimeleri saydı.

“Bundan sonra kürsiye gelen Sovyet Ulûm Akademisi Azasından Profesör Meşçaninof Fransızca olarak okuduğu bir hitabeye Kurultaya iştiraktan duyduğu sevinç hislerini ifade ile başhyarak Türkiyede ilmi işlere ve tetkiklere veri-

len ehemmiyetin akademik tetkiklerle meşgul olan dünya âlimlerinin alâkasını celbedecek kadar büyük olduğunu ve bu sahadaki ilerleme adımları Profesör Marr'ın son defa yazdığı seyahatnamede ne suretle kaydedildiğini izah ettikten ve "diller ilerleyen milletler tarafından inkişaf ettirilir," dedikten sonra Dil Cemiyetinin devamlı çalışmaları, geniş neşriyatı, Kurultayda alınan neticeler ve çizilen programlar Türkiyede dil işine verilen ehemmiyetin birer delili olduğunu ve aynı meselelerle Ruslar da meşgul olduklarından iki memleketin bu işte el birliğiyle çalışması faydalı olacağını söyledi ve Yüce Başkanın önderliği altında yürüyen Kurultay azasının emeklerine candan muvaffakiyet diledi. Bundan sonra profesör, tercümesi Umumî Kâtip İbrahim Necmi Bey tarafından okunan (Tasrifat bünyesinde zamir kullanan dillerdeki üçüncü şahıs ve üçüncü gaip zamiri üzerine dilin tarihî neşvü neması) adlı tezinde dil bilgisini havassa mahsus bir ilim şubesi olmaktan çıkarıp daha büyük bir halk kütlesine açan Profesör Marr'ın Yafetik nazariyesini izah ederek eski dil tetkiklerinin negatif şekilciliği ile Profesör Marr'ın zaman, muhit ve içtimai şartlara dayanan metin üzerine tetkik metodu arasında bir mukayese yaptı ve Sümerce ile Ural dillerine bağlanan Türkçenin âlemşümül kök ve ekleriyle dil tarihine çok zengin malzeme verdiğini ve Türk dilinin bu bakımdan beşerin neşvü nema tarihi üzerine kurulmuş olduğunu söyliyerek tezini bitirdi.

"Kurultay Başkanı celseye on dakika ara verdi.

"Üçüncü celseyi Kurultay Başkanı Kâzım Paşa Hazretleri açtı.

"Kürsiye gelen Profesör Gize Kurultaya Alman ilim âleminin selâm ve saygılarını sunduktan ve Kurultay için bir tez yazmağa vakit bulamadan buraya geldiği için özür diledikten ve mütareke zamanında sıyasa hayatı sönmüş adedilen Türkiyenin, Büyük Dâhi Gazi Mustafa Kemal'in ulu himmetiyle dünya sıyahasında mühim rol oynayan yerini alınca bilgi sahasında da yeni yollardan yeni hedeflere doğru sağlam adımlar attığını ve Dil Kurultayı bunun bir tanığı olduğunu söyledikten sonra, Türk dilindeki mefhumlara ve ıstıhlara ait görüşlerinin ve tetkiklerinin neticesini misallerle anlattı ve şayet bu görüşleri kat'i olarak tahakkuk ederse tarihin şimdiye kadar izah edemediği bir mühim noktayı,

yani fiilerin zuhuru tarzını aydınlayacağını ve bütün dillerde aynı kanunların hâkim olduğunun o vakit anlaşılacağını söyleyerek, başlarında bütün cihanın saydığı Büyük Gazi bulunan bilgi savaşçılarının gerçekten bu işlerin eri olduklarına inancını ifade ederek sözünü bitirdi.

“Bundan sonra kürsiye gelen muallim Agop Martayan Bey klâsik dil ve tarih metodu ile Profesör Marr'ın paleontolojik metodu arasındaki farkı izah etti ve Türkçenin tarihten evvelki devirlere ait bir dil olduğu tarih yolundan ziyade paleontolojik metotla meydana çıkarılabileceğini söyleyerek ve dilimizin esaslı hususiyetlerinden birini teşkil eden köklersilsilesinden bir kaç misal getirerek bu köklerin Orta Asyanın en eski dili olan Sümercede bulunduğu gibi bütün Alp dillerinde de mevcut olduğunu izah etti.

“Kurultay Başkanı 22 Ağustos Çarşamba günü saat 14 te toplanmak üzere saat on sekiz on beşte içtimaa nihayet verdi..”

Başkan — Mütalâa var mı?

Bedros Zeki Bey — Efendim, ismim Bedros, mahlâsım Zekidir. Bunlar biribirinden ayrılmaz. Tashihini rica ederim.

Başkan — Peki, Başka mütalea var mı?

Neşet Halil Bey — Hatırimda yanlış kalmadı ise Reşit Rahmeti Bey Uygur edebiyatından bahsederken bilhassa geriye doğru dil tetkiklerinde bir merhale olduğuna işaret etmişlerdi. Bu kayıt zabıta unutulmuştur.

Başkan — Bu hulâsadır.

Neşet Halil Bey — Tezin dayandığı esaslardan bir tanesi de..

Başkan — Esas büyük zabıtlarda vardır. Zapta yanlış geçmiş bir şey varsa söyleyiniz, tashih edelim.

Başka mütalea var mı efendim?

Aynen kabul edilmiştir.

Buyurun Hakkı Nezihî Bey.

Hakkı Nezihî Beyin Tezi

Ticaret Mektebi Muallimlerinden Hakkı Nezihî Bey kürsiye gelerek “Dillerin menşei ve Türk dili,” başlıklı tezini izah etti. Hakkı Nezihî Bey, bu teze tabiatın dili olan seslerden girişerek Türkçede kelimelerin başladığı harfler tabiate muvafık olduğunu, hiç bir Türkçe sözün “r,” veya “l,” ile

başlamadığını, buna mukabil Türkçe kelime köklerinin daima “r,” veya “l,” ile bittiğini, bu bakımdan Hint - Avrupa dillerinin ana kökleri diye âlimlerin yaptıkları köklerin Türk köklerine yanaştığını anlattıktan sonra, dilimizde söz üretmenin eklerle yapılanından başka ve daha ince bir yolu da bu kök sonlarındaki “r,” ve “l,” harfleri ve bunların başka harflere değişmeleriyle kendini gösterdiğini, aynı harflerle başlayan köklerin “r,” veya “l,” ile bitmesi, iki zıt mana gösterdiği gibi, bunların “t-d,” ve “s-z,”... gibi harflere inkılâbı da o manaya yakın manalara delâlet ettiğini örneklerle göstererek Gazinin dili olan Türkçenin umumî ve beynelmîl dil olmağa kabiliyetli ve namzet olduğunu söylemiş ve sürekli alkışlarla kürsiden ayrılmıştır.

Kapanma saati : 15,25

İKİNCİ TOPLANMA

Açılma saati: 15 , 35

Başkan, Kâzım Paşa Hz.

Yazganlar: İsmail Müştak B., Hakkı Süha B.

Başkan — Başlıyoruz. Salih Murat Bey tezini söyleyecektir.

Salih Murat Beyin Tezi

Yüksek Mühendis Mektebi Profesörlerinden Salih Murat Bey, “Fizik bakımından dil,, başlıklı tezinde fizik bilimine göre ses, söz ve dil ne demek olduğunu, seslerin birbirine nispetle ölçülerini ve ihtizaz miktarlarını anlatarak, söyleme, konuşma, işitme mikyaslarını gösterdikten sonra, bu fennî izahları tahta başında muadelelerle ve getirdiği ossillographe aletinde elektrik ışıklarıyla de irae ve izah etti ve alkışlandı.

Başkan — Tezlerin okunmasına devam edeceğiz. Ancak ruznamedeki sırayı biraz değiştiriyoruz. Buyurun, Profesör Samoïloviç.

Profesör Samoiloviç'in Tezi

Sovyet Ulûm Akademisi azasından Profesör Samoiloviç kürsiye gelerek, "Coci ulusunun veya Altın Ordunun edebî dili," adlı tezini Türkçe olarak okudu. Bu tezinde, Profesör Samoiloviç, Cengiz'in büyük oğlu Coci'nin soyundan gelen Türk Altın Ordu Devleti edebiyatı hakkında türlü bitiklerdeki araştırmalarını anlattı ve birtakım örnekler gösterdi. Profesör Samoiloviç Türkiyenin millî kurtuluşundan sonra, giriştiği dil, tarih, bilgi çalışmalarında Türk ve Sovyet bilgilerinin türlü yol ve yönlerde el birliği ile çalışmaya girişmelerinin yüksek değerini belirterek, bu el birliğinin daha geniş ölçüde ileri götürülmesi için umumî ve Coci ulusu edebiyatının gene el birliğiyle tetkiki için hususî bakımdan neler yapılmak icap ettiğini sayarak, sürekli alkışlar içinde kürsiden indi.

Kapanma saati: 17

ÜÇÜNCÜ TOPLANMA

Açılma saati: 17, 15

Başkan — Kâzım Paşa Hz.

Yazganlar — İsmail Müştak, Refik Ahmet Beyler

Başkan — Başlıyoruz. Söz Harp Akademisi Kumandanı Fuat Paşanıdır.

Askerlik İstılahları Hakkında Bir Hitabe

Fuat Paşa (Harp Akademisi Kumandanı).— Ulu Başbuğumuz, Hanımlar, Beyler,

Askerî istılahların öz Türkçeye çevrilmesi, özleştirilmesi için Ordunun iki yıl içinde nasıl çalıştığını, ne yaptığını yüksek Kurultaya arzedeceğim.

I — İnkılâptan önce: İstiklâl savaşı biter bitmez, dünya savaşının ve istiklâl savaşının tecrübelerine göre yeni talimnamelerimizin yazılmasına başlanmıştır.

Bu talimatnameler açık, kolay ve olabildiği kadar sade bir dil ile yazıldığı gibi en başlı ıstılahların öz Türkçe karşılıklarının bulunmasına da girişilmişti; 1924 - 1932 yılları içinde basılan Talimnamelerimize birkaç yüz kadar öz Türkçe ıstılah girdi ve bunların Osmanlıca karşılıkları atıldı; bir kaçını sayayım:

<u>Osmanlıca</u>	<u>Türkçe</u>	<u>Osmanlıca</u>	<u>Türkçe</u>
Nizamı harp	Kuruluş	Projektör	Işıldak
Vazulceyş	Konuş	Helyosta	Pırıldak
Cüzü tam	Birlik	Mahfuz mahal	Sığınak
Tahaşşüt	Yığınak	Himaye	Koruma
İkamet	Konma	Tahaffuz	Korunma
İnkısamı asakir	Bölüm	Tarassut	Gözetleme
Pişdar	Öncü	Nümayiş	Gösteriş
Pişdar pişdarı	Öncü öncüsü	Tebliğ ve isal	Ulaştırma
Caniptar	Yancı	Sürati iptidaiye	İlk hız
Dümdar	Aracı	Sütre	Örtü
Muhasara	Sarma	Setir	Örtme
İhata	Kuşatma	İntişar	Dağılma
Serköprü	Köprü başı	İşgal	Oyalama

II — Dil inkilâbına ihtiyacımızın askerlik bakımından sebepleri : Bütün Askerlik ıstılahlarını Türkçeleştirmek, asker dilini öz Türkçe yapmak Ordunun gerçek bir ihtiyacı idi.

Her mutlu inkilâbımız gibi Ulu Başbuğumuzun yaptığı dil inkilâbı ordunun bu ihtiyacını fevkalâde tatmin etti ve askerlik bilim ve bilgimiz için yeni ufuklar açtı.

Bu ihtiyacın sebepleri şunlardır:

1) Çoğu Arapça olan Osmanlıca ıstılahlar ihtiyaca yetmiyordu; Almanca ve Fransızcada aralarında mana ayrılıkları bulunan ıstılahlar, Osmanlıcada bir sözle söylenmiştir. Buna birkaç örnek sayayım:

Offensive	}	Taaruz	Defensive	}	Müdafaa
Angriff			Verteidigung		
Vorstoss	}	Hava hal ve vaziyeti	Abwehr	}	Mesafe
Luftlage			Entfernung		
Wetterlage	}	Maksat	Abstand	}	Menzil
Absicht			Reichweite		
Zweck	}	Vazife	Etappe	}	İrtibat
Aufgabe			Anschluss		
Auftrag	}	Kuşatma	Verbindung	}	Muharebe
Unfassung			Kampf		
Einschlissung	}	Keşif	Gefecht	}	İşgal
Erkundung			Scheinkämpfe		
Aufklärung	}	Hareket serbestliği	Besetzung	}	Başkumandanlık
Bewegungsfreiheit			Oberste Heersleitung		
Handlungsfreiheit	}	Ordu	Kriegsleitung	}	Harekât
Armée			Opération		
Heer	}		Bewegungen	}	

En çok, şu son tabirler göze çarpar:

(Sevkuiceyş harekâtı) demek olan (Opération) ile (Hareketler = Yürüyüş hareketleri) demek olan (Bewegungen) sözleri arasında anlayışça büyük bir ayrılık vardır; ancak, Osmanlıcada ikisi de (Harekât) diye söylenir.

2) Askerlik özde ve sözde enerji ister. Enerji ise daha çok Türk dilinde vardır. Türk dili, keskin, sert ve enerjik bir dildir. Yani tam asker dilidir; emir ve kumanda dilidir.

Türk dilinin bu kadar üstünlüğü varken askerlik tabir ve ıstılahlarımızın yabancı sözlerden yapılması lâayık mıdır?

3) Silâh, vasıta, malzeme ve fendeki yenilikler ve ilerleşmeler, birçok yeni tabirleri askerlik diline sokmuştur. Bunlara karşılık bulmak ve yeni düşünceleri söylemekte, Türkçe, Osmanlıcadan daha elverişli ve daha uygundur.

III — Öz Türkçenin zenginliği: Öz Türkçenin askerî tabirlerce zengin olduğuna şüphe edilemez; çünkü tarihte en çok harekât yapmış olan millet Türklerdir. Türkler bu ha-

rekâta yüz binlerce kişilik ordular kullandılar; büyük meydan muharebeleri kazandılar ve tarihin akışını çeldiler.

Bir İngiliz askerî müverrihi şöyle diyor :

“Savaş ellerinin, yani darülharplerin genişliği, orduların değerlilik ve oynaklığı, biribirinden ayrı orduların harakâtını birleştirmek, bu orduları yüksek bir bilgi ile gütmek, uzaklara akınlaşt ve sevkulceys baskınları yapmak bakımından bu Asyalıların seferleri, tarihin andığı Garp serdarlarının seferleriyle her suretle yarışır ve çok defa üstündür.”

Hele, harekât yürelerinin genişliğine bakılırsa, garbın en büyük üç Başbuğu ile Türk Başbuğlarından üçü arasında yapılacak bir karşılaştırma, doğruyu güzel gösterir :

	<u>Harekât yüresi</u>	<u>Kilometre</u>
İskender	Sint (İndüs) nehrinden Adriyatik denizine kadar	5000
Sezar	Mısırdan Britanyaya kadar	4500
Napolyon	Madridden Moskovaya kadar	3500
Attilâ	Uraldan Orlean ve Romaya kadar	5100
Cengiz Han	Japon denizinden Orta Avrupaya kadar	10000
Timur	Hindistandan Ege denizine kadar	5000

Bir Alman askerî müverrihi diyor ki :

“Eski zaman tarihinde garbın ilk cihangiri olan İskenderin harekât yüresi Cengizinkine nispetle dardır. Romalılar ve Romalıların düşmanları için savaş eli hemen yalnız Akdeniz elleri idi. (Şarlman) ın saltanatı, Cengiz Hanın devletiyle karşılaştırılırsa, oyuncak gibidir. Haçlı orduların seferleri bunlar yanında gölgede kalırlar. Orta çağın ve yahut yeni zamanın büyük serdarlarından hiç biri elinde silâh, Cengiz Han kadar geniş yürelerde dolaşamadı; Cengiz Han kadar çok meydan muharebeleri kazanamadı; onun kadar çok milletleri hükmü altına alamadı. Cengiz Hanın kendisi Hindistana girdiği zaman ordularından biri (Şimalî Çin) de; biri şimdi Cenubî Rusya denilen havalide savaşıyordu. Bu savaş ellerinin çevresi 16000 Km. tutar.

“1399 Yılında Timur, Hindistanın fethinden dönen ordusunun başında olarak Batıya hareket ederken bir ordusu da Şarkî Türkistanı fethetmek için (Semerkant) tan Doğuya hareket ediyordu.

Timur 1402 de Bayazıt ile (Ankara) da çarpışırken öbür ordu Şarkî Türkistan yaylasında (Hotan) da savaşıyordu. Ankara ile Hotan arasındaki mesafe (4500) Km. yani (Londra) ile (Basra) arasındaki mesafe kadardır.

“İmparatorun ulakları Ankara zaferini Moskovaya, (Delhi) ye ve (Nil) e bildiriyorlardı..

Bu kadar büyük harekât, yalnız azim ve himmet, kuvvet ve kudret verimi değildir. Bu harekât yüksek bir askerlik bilgisini ve yüksek bir sevk ve idare san'atını gösterir.

Gerçektir ki; bu san'atın dili, tabirleri ve edebiyatı vardır. Attilâ, Cengiz Han, Batı Han, Kubilây, Timur; ordularını hangi dille güdüyorlardı?

Tabiye ve teşkilât bakımından da eski Türk ordularının yüksek değerleri unutulmaz: Eski Türk ordularının mancınıkçı, lağımçı, istihkâm (kurgan), köprücü, kale, dağcı, kuyucu gibi fen sınıfları vardı; bu sınıfların kullanılmasına yarayan türeler ve bunların tabirleri de elbet olacaktı.

Alman muharriri diyor ki:

“(Batı Han) ın Şimalî Rusyadaki kış seferi, Timurun Hindgûş dağlarını kar ve buz içinde geçmesi, Tibetin Kubilây tarafından fethi askerlikçe, ancak şaşılacak derecede bir kudret ve kuvvet ile olabilir.

“Türkler, Sibiryanın bozkırlarında, Irakın kızgın çöllerinde Ganj vadisinin boğucu rutubetleri içinde aynı tahammül ile döğüştüler. Hele Orta Asyanın büyük dağlarından ve yahut kurak ve çorak çöller içinden ordular geçirmek gibi harekâtı, biz bugün, modern teknik vasıtaların bolluğu içinde bile, hemen hemen yapılmaz sayarız..”

Eski Türk tarihinde yapılan ve yapılacak derin araştırmalar, sevkulceyş, tabiye, teşkilât ve ikmal işlerinde kullanılmış birçok tabirler ve ıstılahlar bulunduğunu meydana çıkaracaktır. Eski Türk tarihinin, askerlik ıstılahlarımızın Türkçeleştirilmesi için en bereketli bir kaynak olacağına şüphe yoktur.

IV – Askerlik ıstılahları: Askerlik birçok bilgi, bilik ve san'atların yardımı ile çok genişlemiştir. Hele, fen ve san'at dünyasında bulunmuş ve orduya girmemiş vasıtalar azdır. Orduya giren ve orduda kullanılan bu vasıtalar, umumî fen ve san'atta yerleşen binlerce ıstılahı da orduya birlikte getirmişlerdir.

Askerlik ıstilahından ne anlaşılmaq icap ettiğini belirtmek çok mühim idi. Bu mühim nokta; Büyük Erkânıharbiye Reisliğinin emriyle şöyle kararlaştı:

«Askerlik ıstilahından şu anlaşılmalıdır: Kanunlarımıza, talimname, nizamname ve talimatnamelerimize girmiş, kalın veya ince harflerle yazılmış ve yalnız askerî maksat ve ifadelerde kullanılan tabirler ile başka sahalarda kullanılan tabirler arasında askerî maksatların ifade-sinde daha başka bir ayrılık ve mana anlatan sözler.

“Meselâ (taarruz), askerî bir ıstilah olduğu kadar (düşman) da askerî bir ıstilahtır. Çünkü; düşman, askerî manada başka bir ayrılık göstermektedir. Bunun gibi (tank) askerî bir ıstilah olduğu kadar (tayyare) de askerî bir ıstilahtır. Lâkin (tank) yalnız askerler tarafından kullanıldığından bunun esaslı teferruatı askerî ıstilahlar arasına girdiği halde tayyarenin teferruatı bu sıraya giremez. Çünkü tayyarenin teferruatı sivil tayyarecilikte de geçmektedir. Fakat av veya bombardıman tayyarelerinde bulunan ve sivil tayyarelerde bulunmayan parçalar da askerî ıstilah sayılmalıdır. Bir tabirin askerî ıstilah olup olmadığından şüphe edilirse o tabir askerî ıstilah olarak kabul edilecektir.

“Muhabere ve nakil vasıtalarının teferruatı Türk Dili Tetkik Cemiyetinin hususî ıstilah bölükleri tarafından kararlaştırılacağından, bunlardan vazgeçilecektir; yalnız bunlardan askerlikte ehemmiyet kazanan ve askerlere öğretim sırasında çok geçenler askerî ıstilah kabul edilecektir. Topoğrafyadaki ıstilahlardan (Askerî sırt) gibi yalnız askerlikte kullanılan tabirlerle arazi mütaleasında pek çok geçen (Hattı balâ, vadi) gibi tabirler askerî ıstilah sayılacak; (Harita almak) gibi askerliğe yakından dokunmayan hususlara ait tabirler askerî ıstilah olarak alınmayacaktır».

V — Teşkilât: Askerlikteki birçok sınıf ve mesleklerin binlerce ıstilahını seçmek, ayırmak ve sıralamak; Fransızca ve Almancalarını yazmak, Öz Türkçelerini bulmak çok zor bir iş olduğundan bunun bir makam tarafından yapılması mümkün değildir. Her sınıf, meslek ve ihtisas tabirlerini birer makama vererek (İhtisas takımları) kurmak ve takımlar için bir olan tabirleri de ayrıca bir makama vermek gerekti ve böyle yapıldı.

Büyük Erkânıharbiye Reisliğinin emriyle yapılan teşkilât şudur:

1 — Ordu: İstilah makamları şunlardır: Harbiye Mektebi, Piyade ve Atış Mektebi, Dağ Talimgâhı, Topçu Mektebi, Topçu Atış Mektebi, Ölçme Taburu, Suvari Binicilik Mektebi, Fen Tatbikat Mektebi, Nakliye Mektebi, Hava Mektebi,

Millî Müdafaa Vekâleti Harbiye Dairesi, Kavanin Şubesi, Zati işleri Dairesi, Ordu Dairesi, Harita Umum Müdürlüğü, Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü, Baytar İşleri Dairesi, Sıhhiye Müfettişliği, Yüksek Levazım Mektebi Müdürlüğü, Harp Akademisi.

(Harbiye Mektebi, Piyade ve Atış Mektebi, Dağ Talimgâhı) ıstılah makamları (Piyade Müfettişliği) tetkik makamına ;

(Topçu Mektebi, Topçu Atış Mektebi, Ölçme Taburu) ıstılah makamları (Topçu Müfettişliği) tetkik makamına ;

(Suvari Binicilik Mektebi) ıstılah makamı (Suvari Müfettişliği) tetkik makamına ;

(Fen Tatbikat Mektebi) makamı, İstihkâm sınıfının ıstılahlarında (İstihkâm Müfettişliği) tetkik makamına ve muhabere sınıfı ıstılahlarında (Muhabere müfettişliği) tetkik makamına ;

(Nakliye Mektebi) ıstılah makamı (Nakliye Müfettişliği) tetkik makamına ;

Millî Müdafaa Vekâleti lûgat işleriyle alâkalı daire ve şubeleri (Millî Müdafaa Vekâleti Ordu Dairesi Reisliği) tetkik makamına ;

(Hava Mektebi) ıstılah makamı, (Büyük Erkânıharbiye Reisliği Hava Müşavirliği) tetkik makamına bağlıdır.

2 - Donanma : 7 ıstılah makamı vardır: Harp Filosu Kumandanlığı, Denizaltı Gemileri Kumandanlığı, Marmara Üssü' bahri Kumandanlığı, Mayın ve Torpido Kumandanlığı, Deniz Harp Mektebi Müdürlüğü, Deniz Fabrikaları Umum Müdürlüğü, Deniz Telsiz Mektebi Müdürlüğü.

ıstılah makamları kendi sınıf, meslek ve ihtisaslarındaki bütün askerlik tabir ve ıstılahlarını seçerler, ayırırlar ve sıraya korlar ; Fransızca ve Almanca karşılıklarını ve öz Türkçelerini bulurlar.

Tetkik makamları, kendilerine bağlı bulunan ıstılah makamlarının yaptıklarını gözden geçirirler, düzeltir, tamamlar ve birleştirirler.

Son tetkik makamı Büyük Erkânıharbiye Reisliğidir.

Bu teşkillerden herbirinin çalışma sınırları, çalışma tarzları Büyük Erkanıharbiye Reisliğinin talimatlarıyla çizilmiştir.

Bütün Ordu ve Donanma, Büyük Erkânıharbiye Reisliği baş olmak üzere, birçok koldan hedefe doğru ilerleyen bir küttedir.

Hedef; ülkümüz olan öz türkçedir; bu hedefe mutlaka varacağız.

Bugüne kadarki verimlerimiz şudur:

	Ayrılmış ve kararlaştırılmış olan ıstılahların hepsi	Bu ıstılahlardan öz türkçe karşılığı bulunanlar
Orduda (hava dahil)	8,000 kadar	2500
Donanmada [*]	2,500	1000

VI. Çalışma tarzı — Çalışma tarzına gelince:

1) Osmanlıcada tek karşılığı olduğu halde almanca veya fransızcada başka başka mefhumları anlatan veyahut aralarında ince mana farkları olan ıstılahların her birine ayrı ayrı karşılık bulundu;

[*] Seyrisefain, gemicilik, makinecilik, gemi inşası tabirleri hariç.

Birkaç örnek :

Osmanlıcada	Almancada	Türkçede
Hava	Luft Wetter	Gök Hava
Maksat	Absicht Zweck	İstek Gözdek
İrtibat	Anschluss Verbindung	Berberlik, uyma Bağlaşma
Müdafaa	Defensive Verteidigung	Karşıkoma Direnme
Garnizon (mevki) " (kıt'a)		Kışlak Konuk
İksa	Verkleidung Bekleidung	Tutturma Giydirme
Menzil	Reichweite Etappe	Erim Göçek
İstikamet hattı	Richtungslinie Mittellinie	Yönüm çizisi Orta çizi
Vazife	Aufgabe Auftrag	Yumuş Yapacak
Erkân		Dirmen Paşalar
Bombardıman (topçu için) " (tayyare için)		Topa tutma Borağan
İhata veya kuşatma	Umfassung Einschliessung	Kuşatma Dolanma
Harekât	Operation Bewegungen	İlgar İrganmalar
Hat	Linie	Yerine göre: Çizi, alın, yol, zincir
Hususî talimat (Hare- kât emrine zeyl)	Besondere Anordnung zum operations befehl	Art buyruk
Hususî talimat (İkmal birliklerine ait)	Besondere Anordnung für Nachschubverbände	Geri birliklere buyruk
Katı (yollarda ve demir yollarında muvakkat tahribat)	Unterbrechen	Bozmak
Katı (hattı ric'atı kat'- etmek	Abschneiden	Kesmek

2) Bilâkis aynı mana ve mefhumu ifade eylediği halde almanca ve fransızcada başka başka kelimeler kullanılan ve osmanlıcada da herbirine ayrı karşılık bulunmuş olan

istilahlara türkçede tek karşılık bulundu. Bu suretle benze-
yişlere mâni olmak istenildi.

Meselâ :

Osmanlıcası	Almançası	Türkçesi
Defütart muharebesi Müdafaa muharebesi	Abwehrschlacht [*] Verteidigungsschlacht	Direnme
Ku ^v ei asliye, kütle, ku ^v ei külliye	Masse Hauptkräfte	Anagüç veya anaç

3) Almanca veya fransızcası aynı istilah olduğu halde
şimdiki dilde başka başka tabirler ile ifade edilen istilahlar
birleştirilerek tek karşılık ile ifade edildi.

Osmanlıcası	Almançası	Türkçesi
Mukavemet merkezi İstinat noktası	Stützpunkt	Dayanak
Beygir deposu Hayvan parkı	Pferdepark	İlkı
Çökertme Girme	Einbruch	Çökertme
Baskı altında tutmak Baş kaldırtmamak	Niederhalten	Baş kaldırtmamak

4) Yanlış ve türlü türlü anlaşmanın önüne geçmek ve
mefhumu kolaylıkla anlayabilmek için osmanlıca istilahlardan
mefhumu derhal kavramağa elverişli olmıyanları harfi
hârfine türkçeye çevirmiyerek mefhumu anlatabilecek kar-
şılık bulmağı tercih ettik. Yani kelimeleri değil mefhumu ter-
cüme etmek istedik.

Birkaç örnek :

(Harp kademesi)ni (Savaş basamağı) diye değil (ön otak) diye
(Mıntakai meyyite) yi (Ölü yüre) „ „ (Ateş tutmayan
yer veya kuytuluk) diye
(Birinci hat) tı (Birinci çizii) diye değil (Alın) diye
(Kademelenme) yi (Basamaklanma) diye değil (Bölünme) ve
(Sıralanma) diye

[*] Düşman taarruzu def ve tart edildi gibi yerde düşman taarruzu
püskürtüldü denecektir.

(Hatvarî) tabirini (Biribiri gerisinde) diye
(Cenahvarî) yi Kanat kanada diye değil ü (Yan yana) „
(Hareket harbi) tabirini (Yörük savaş) „
(Mevzi harbi) „ (Duruk savaş) „
çevirmeği düşündük.

Gene bu düşüncelerle (Kademe) tabirini yerine göre (Basamak), (Kesek), (Öbek) veya (Takım) diye ve (Hat) tabirini yerine göre (Yol), (Çizi), (Alın) diye çevirmeği düşündük.

5) Bulunan karşılığın kulağa hoş gelmesine, kısa olmasına ve enerjik olmasına çalışıldı.

6) İki üç kelimededen yapılmış istilahlara mümkün olduğu kadar bir kelime ile karşılık bulmağa çalışıldı.

Misal :

(Asıl muharebe hattı) na (Baş direnek) veya (Baş vur^{UŞ}mak)
(Muharebe idare yeri) ne (Savaşırak)
(İstinat noktası veya Mukavemet merkezi) ne (Dayanak)
(Mahfuz mahal) le (Korunak)
demeği düşündük.

1934 yılındaki çalışmanın son aylarında, Cemiyetin çıkardığı tarama dergilerinin işimize çok yaradığını öğerek anarız.

Öz Türkçe sözler yüzlerce yıl, aldığımız terbiyenin zoru ve baskısı ile benliğimizin, şuurumuzun altına ve derinliğine sinmiş idi. Bunları şuurumuzun üstüne çıkarmak için iradeyi zorlamak gerekti. İlk çok zor bulunan karşılıklar sonraları daha çabuk bulunmağa başladı. Deneme ile anladık ki, karşılığı bulunmaz sanılan birçok istilahların halk dilinde ne güzel karşılıkları varmış.

Öz Türkçe sözlerin güzelliğine, tatlılığına, alımına, meftunuz. Bu tadı aldıktan sonra yüzlerce yıl o yabancı sözleri kullanmış olduğumuzdan dolayı acı duyduk.

Şimdi artık gerçek bir inanla biliyoruz ki, bütün askerlik istilâhlarının Öz Türkçesi vardır, bulunmaktadır ve bulunacaktır.

Sevku idareye ait beynelmilleleşmiş tabirleri almağa da asla muhtaç değiliz. Meselâ sevkulceyş manasına (Strategie) ve tabiye manasına (Tactique) gibi.

Bizde eskiden beri Ordu sülemek tabiri vardır ki Orduyu sevku idare etmek yani sevkulceyş demektir. Şu halde sevkulceyş için (Sülem) veya (Süleğün) diyebiliriz.

Tabiye silâhların muharebe meydanında kullanılması san-

atıdır. Dilimizde (Kılıç çalmak) tabiri vardır ki tabiye mefhumunu ifade eder. Şu halde tabiyeye de (Çalam) veya (Çalağun) diyebiliriz.

VII – Dilekler: Gelecek yıllardaki çalışmanın verimini arttırmak için dileklerimiz vardır :

1) Türk sözlüğünün çabuk çıkması :

Askerlik ıstılahlarının birçoğu umumî dil sözleridir. Bu sözler askêrlikte ayrı bir manayı ve mefhumu anlattıkları için askerlik ıstılahı da olmuşlardır.

Örnek :

Cephe, cenah, yan, geri, dost, düşman, taarruz, müdafaa, hücum, mukavemet, temas, keşif, emniyet, tertip, emir, karar, plân, vaziyet, ateş, veçhe, harekât, inzıbat, maksat sözleri hem en başlı askerlik ıstılahlarıdır; hem de esasen umumî dilde kullanılan sözlerdir. Bunların Öz Türkçe karşılığı her ne ise onu askerlikte de olduğu gibi kullanmak çokluk maksada yetecektir. Birçok askerlik ıstılahları, umumî dilde kullanılan iki sözün bir araya getirilmesinden meydana gelmiştir. (Hareket serbestliği), (Müşterek tesir), (Ateş tesiri), (Tahrip ateşi), (İmha ateşi), (Mukavamet mın-takası) örneklerinde olduğu gibi.

Bunlara benzer ıstılahların da karşılığını bulmak için, yapıldıkları sözlerin her birinin yerine onun Öz Türkçe karşılığını koymak çoğunda isteğimize yetecektir.

İşte bu sözlerin karşılığını bulmak için Türk sözlüğünün çıkmasını Ordu büyük bir özleyişle özlemektedir.

2) Eski Türk tarihlerinde ve vesikalarında bulunan askerlik ıstılahlarının taranıp derlenmesi öz dileklerimizimizin ikincişidir.

Şimdiye kadar eski Türklerde idare, askerlik ve siyaset tabirlerinin Öz Türkçe karşılıklarını gösteren (6) fasikül Merkez Heyetinin değerli yardımlarıyla çıkmıştır ve bunlar işimize çok yaramıştır; bunu şükranla arz ederim.

Bu yardımın gelecek yılda da devam ettirilmesi çok yerinde ve değerli olur. Bu zengin geçmişlerin araştırılması ve derlenmesi daha pek çok çalışmalara muhtaçtır. Bu kaynakların metotlu olarak taranması ve askerlik ıstılahlarının meydana çıkarılması için Merkez Heyetine bağlı ayrı bir hey'et kurulmasını arz ve teklif eylerim.

3) Üçüncü dileğimiz sarf kaidelerinin çabukça konulmasıdır.

*
*
*

Son sözümüz:

Türk Cümhuriyeti Ordusunun dileği, Türk dili ile sevk ve idare, Türk dili ile emir ve kumandadır. Türk Ordusu; yüreğiyle ve kâniyle olduğu kadar dili ile de Türk olmak istiyor.

Büyük Başbuğumuzun Öz Dilimizi yabancı istilâsından kurtarmak, Dilimizden de yabancıyı söküp çıkarmak için açtığı savaşta zafer muhakkaktır (Şiddetli ve sürekli alkışlar).

Başkan — Programda yazılı olan tezler hakkında bir takrir vardır; okunacaktır.

Yazgan İsmail Müştak B. — Üniversite Rektörü Profesör Cemil B. ile on arkadaşının imzalarıyla verilen takrir:

Kurultay Yüksek Başkanlığına

Kurultayda bugüne kadar okunan tezler çok istifadelidir. Programda bulunup henüz okunmamış olan tezlerin de aynı veçhile istifadeli olduğunda şüphe yoktur. Ancak bunların hepsini Kurultayda okumak çok zaman alacağından doğrudan doğruya encümenlere havale olunarak orada tetkik ettirilmesi ve en münasip şekilde istifade sahasına konulması daha muvafık olacaktır.

Bu takririmizin reye konmasını dileriz efendim.

Başkan — Takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi kabul edilen takrire göre, programda yazılı olan tezlerin hepsi komisyonlara havale edilecektir. Komisyonlar bu tezleri ve bundan evvel okunmuş olan tezleri tetkik edecekler ve mazbatalarını Kurultay Heyeti Umumiyesine arz edeceklerdir. Kurultay Heyeti Umumiyesi de bu encümenlerin kararlarına göre bir karar verecektir. Bu işleri hazırlamak için bu akşam ve yarın öğleden evvel vakit vardır. Bu zaman zarfında komisyonlar içtima ederek bunları müzakereler ederler; mazbatalarını hazırlarlar; yarın öğleden sonraki Kurultayın Umumî Heyetine arz ederler. Bundan sonra yeni Umumî Merkez Heyetini, Heyeti Umumiye intihap eder.

Tezlerden başka bazı teklifler de vardır. Komisyonlar bunlar hakkında da karar verecekler ve Kurultayın Umumî kararına arzedeceklerdir. Komisyonlar bu işleri vakit varsa bugün, yoksa yarın öğleden evvel görüşürler; öğleden sonra toplanacak Umumî Heyete arzederler.

Bugünkü müzakeremiz bitmiştir. Kurultay yarın saat 14 te toplanacaktır.

Kapanma saati: 18,10